

ХУЛОСАИ
Шӯрои диссертациони 6D.KOA-022 назди
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Парвандаи аттестациони №_____
Қарори Шӯрои диссертационӣ аз 15-уми апрели соли 2021, №30

Барои сазовор донишани Бобочонова Мадина Ҳайдарҷонова, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ.

Диссертатсияи Бобочонова Мадина Ҳайдарҷонова дар мавзӯи «**Таҳаввули симои шахсияти таърихи дар адабиёти тоҷик (дар мисоли образи Темурмалик)**» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик 24-уми декабри соли 2020 аз ҷониби Шӯрои диссертациони назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, шаҳраки Буни Ҳисорак, 10) ба ҳимоя қабул карда шудааст.

Бобочонова Мадина Ҳайдарҷонова 21-уми майи соли 1988 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таваллуд шудааст. Соли 2011 факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуровро хатм намудааст. Айни ҳол дар вазифаи сармуаллимаи кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики факултети филологияи тоҷики МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров” кор мекунад.

Диссертатсия дар кафедраи адабиёти муосири тоҷики факултети филологияи тоҷики МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров” анҷом дода шудааст.

Рохбари илмӣ доктори илмҳои филологӣ, профессор Мирзоюнус Матлуба мебошад.

Муқарризони расмӣ:

1. **Салихов Шамсиддин Аслиддинович** – доктори илмҳои филологӣ, профессор, мудирӣ кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садрӣдин Айни;

2. **Зулфиев Гадомад Нурмадович** – номзади илмҳои филологӣ, дотсент, сардори шӯбаи тайёркунӣ ва азнавтайёркунии кадрҳои илмӣ-педагогии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ.

Муассисаи тақриздиханда – Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода дар тақризи мусбати худ, ки аз ҷониби мудирӣ кафедраи назария ва таърихи адабиёти Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода, номзади илмҳои филологӣ, дотсент Н.С. Шамсов имзо ва аз ҷониби ректори ин муассиса, доктори илмҳои филологӣ, дотсент Ж. Гулназарзода тасдиқ шудааст, қайд менамояд, ки диссертатсияи Бобочонова Мадина Ҳайдарҷонова дар мавзӯи «**Таҳаввули симои шахсияти таърихи дар**

адабиёти тоҷик (дар мисоли образи Темурмалик)» ба талаботи таълифи корҳои диссертационӣ ва Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, кори илмӣ-таҳқиқии анҷомёфта ва навоварона мебошад. Диссертатсия бо услуби хуби илмӣ, баррасию муҳокимаҳои бозғамӣ таълиф шуда, натиҷагирӣ дар ҳар фасла боб қобили таваҷҷуҳ ва муаллиф барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик сазовор аст.

Интихоби муқарризони расмӣ ва муассисаи тақриздиханда ба он асоснок мегардад, ки онҳо мутахассисони бевоситаи соҳаи адабиётшиносӣ буда, дар корҳои илмӣ таҳқиқотӣ фаъолона иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзӯи диссертатсияи мазкур иртиботдоранд.

Вобаста ба мавзӯи диссертатсия муаллиф 13 мақолаи илмӣ ба нашр расонидааст, ки аз ин миқдор 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудааст. Маводи интишоргардида нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмуни диссертатсияро инъикос намуда, саҳми шахсии муаллифро собит менамоянд.

Муҳимтарин интишороти муаллиф аз рӯи мавзӯи диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- [1–М]. Бобочонова, Мадина. Тасвири фоҷиаи Темурмалик дар «Садди Сайхун»-и Муҳиддин Ҳоҷазод. [Матн] / М. Бобочонова // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва ҷомеашиносӣ. – Душанбе: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2018. – № 1 (73). – С.163-170.
- [2–М]. Бобочонова, Мадина. Хиёнат ва шӯҷоат дар драмаи «Тилисми Сайхун»-и Меҳмон Бахтӣ. [Матн] / М. Бобочонова // Номаи донишгоҳ (МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров»). Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва ҷомеашиносӣ. – Хуҷанд: Нури маърифат, 2018. – №3 (56). – С. 81-88
- [3–М]. Бобочонова, Мадина. Таърих ва воқеият дар драмаи «Темурмалик»-и Сотим Улуғзода [Матн] / М. Бобочонова // Номаи донишгоҳ (МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров»). Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва ҷомеашиносӣ. – Хуҷанд: Нури маърифат, 2018. – №4 (57). – С. 92-99.
- [4–М]. Бобочонова, Мадина. Темурмалик дар дostonҳои лирикии адабиёти тоҷик. [Матн] / М. Бобочонова // Номаи донишгоҳ (МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров»). Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва ҷомеашиносӣ. – Хуҷанд: Нури маърифат, 2020. – №1.(62) – С. 115-122.

Таълифоти муаллиф дар маҷмӯаҳои илмӣ ва нашрияҳои дигар:

- [5–М]. Бобочонова, М.Х. Симои Темурмалики қаҳрамон аз дидгоҳи устод Садриддин Айни. [Матн] / М. Бобочонова // Уфуқи андешаҳо (маҷмӯаи мақолаҳои олимони ҷавон ва магистрантон бахшида ба Рӯзи ҷавонон ва 25-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон). – Хучанд: Суғдтехносервис, 2016. – С.66-74
- [6–М]. Бобочонова, М.Х. Тимсоли таърихии Темурмалик дар повести «Қалъачанг»-и Мачиди Салим. [Матн] / М. Бобочонова // Раҳоварди олимони ҷавон. – Хучанд, Нури маърифат, 2017. – С. 53-62
- [7–М]. Бобочонова, М.Х. Тимсоли Темурмалик дар адабиёти тоҷик. [Матн] / М. Бобочонова М. // Маводи конфронси илмӣ-амалии ҷумҳуриявии «Мавқеи ҷавонон дар рушди илм» (Хучанд, 22 майи 2017). – Хучанд: Нури маърифат, 2017. – С. 180-185
- [8–М]. Бобочонова, М.Х. Симои таърихии Темурмалики қаҳрамон дар китоби «Темурмалик»-и Мачид Салим. [Матн] / М. Бобочонова // Ҷавонон-пайрави Эмомалӣ Раҳмон (Силсилаи мақолаҳои олимони ҷавони Тоҷикистон оид ба ҳидояту дастурҳои Пешвои миллат дар самти татбиқи сиёсати давлатии ҷавонон). – Душанбе: ЭР-Граф, 2017. – С. 88-99
- [9–М]. Бобочонова, М.Х. Ҷусторҳои Садриддин Айни оид ба Темурмалики Хучандӣ. [Матн] / М. Бобочонова // Садриддин Айни ва масъалаҳои рушди адабиёти навини тоҷик. Маҷмӯаи мақолаҳои конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ бахшида ба 140-солагии Садриддин Айни. – Хучанд: Нури маърифат, 2018.– С. 73-77
- [10–М]. Бобочонова, М. Тасвири бадеии корномаи Темурмалик дар «Садди Сайхун»-и Муҳиддин Хоҷазод. [Матн] / М. Бобочонова // Раҳоварди олимони ҷавон (Маводи конференсия олимони ва муҳаққиқони ҷавони донишгоҳ-2018). – Хучанд, Нури маърифат, 2019. – С.147-157)
- [11–М]. Бободжонова, М.Х. Некоторые размышления о стихотворении Фарзаны «Прощание Темурмалика» [Текст] / М.Х. Бободжонова, Ш.Г. Таджибаев // Актуальные исследования. Международный научный журнал. – Белгород: ООО Агентство перспективных научных исследований (АПНИ), 2019. – №3 (3). – С. 39-42
- [12–М]. Бободжонова, М.Х. Отражение образа Темурмалика в узбекской литературе (Миркарим Осим и его рассказ «Темурмалик») / М.Х. Бободжонова [Текст] // Человек, экономика, общество: грани взаимодействия: сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции 28 декабря 2019 г. / Под общ. ред. Е. П. Ткачевой. – Белгород: ООО Агентство перспективных научных исследований (АПНИ), 2020. – С. 11-13.
- [13–М]. Бобочонова, М.Х. Тасвири корномаи Темурмалик дар достони Сарбоз [Матн] / М.Х. Бобочонова // Уфуқи андешаҳо (маҷмӯаи мақолаҳои олимони ҷавон ва магистрантон). – Хучанд: Ношир, 2020. – С.47-52.

Ба автореферати диссертатсия аз ҷониби шахсони зерин тақризҳо навишта шуда, ба Шӯрои диссертатсионӣ ворид шудаанд:

1. Дар тақризи номзади илмҳои филологӣ, ходими пешбари илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ Абдухолиқи Набавӣ ва номзади илмҳои филологӣ, ходими пешбари илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ Анзурати Маликзод ду нукта ба сифати пешниҳод қайд гардидааст: 1) Хуб мешуд, ки таҳлили симои бадеии Темурмалик дар адабиёти тоҷик ҷо-ҷо дар киёс бо адабиёти ҷаҳон таҳлилу баррасӣ мегардид. 2) Дар фишурда хатоҳои имлоӣ ва техникӣ ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо ба фоидаи кор хоҳад буд. Масалан, дар саҳифаи 3 вожаи зинат бо ду “н” навишта шудааст, ки нодуруст мебошад. Ба ҳамин монанд дар саҳифаи 6 ва дар дигар ҷойҳо калимаи аҳаммият дар шакли аҳамият омадааст, ки ислоҳи он муҳим аст.

2. Дар тақризи доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи технологии Тоҷикистон Ҳочамуродов О. Ҳ. ва номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи технологии Тоҷикистон Бобоева Таиба фишурдаи диссертатсия мусбат арзёбӣ гардида, барои беҳтар гардидани сифати кор чунин нуктаҳо пешниҳод гардидааст: 1) Дар ҷараёни мутолеаи автореферати диссертатсия равшан гардид, ки ҳарчанд осори зиёде мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтааст, усули муқоисаи образҳои офаридаи нависандагон камтар ба ҷашм мерасад. Хуб мешуд, агар диссертант баъзе хулосаҳои хешро дар заминаи муқоисаи образҳои офаридашуда баён медошт. 2) Ҳарчанд автореферати диссертатсия ба забони хуби илмӣ иншо шудааст, аммо баъзе ғалатҳои имлоиву техникӣ ба ҷашм мерасад, ки ислоҳи онҳо ба салоҳи кори диссертант аст.

3. Тақризи номзади фанҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забоншиносии Донишгоҳи давлатии Фарғона Исомиддинов Фарҳод ва номзади фанҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забоншиносии Донишгоҳи давлатии Фарғона Эҳтиётхон Ибрагимова мусбат буда, ҳамчунин эродҳои зерин манзур шудаанд: 1) Ба андешаи мо, таҳаввули симои Темурмалик дар муқоиса бо симоҳои дигари таърихӣ ба таҳқиқ гирифта нашудааст, ҳол он ки чунин усули таҳқиқ имкон фароҳам меовард, ки роҳу усулҳои тасвир ва бурду боҳти адибон дар ин замина возеҳтар падида ояд.

4. Директори Муассисаи давлатии “Маркази илмии Камоли Хучандӣ”, номзади илмҳои филологӣ Раҳматов Баҳром Аҳмадҷонович дар тақризи худ се эрод пеш овардааст, ки бештар хусусияти тавсиявӣ доранд: 1) Зимни баррасии симои Темурмалик, ки асарҳои ба шахсияти ӯ бахшидашуда ба таври алоҳида таҳқиқ гаштаанд, аксаран аз ишораҳои кӯтоҳ ва мушаххаси муҳаққиқ назари мунаққидонаи ӯро дарёфтани имкон дорад, вале дар мавриди баъзе осори бадеӣ дар фишурда назари шахсии муҳаққиқ намоён нест. 2) Қисмати аввали Хулоса - «Натиҷаҳои илмии диссертатсия» ҳам, чунончи қисмати дигари он -

«Тавсияхо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо» агар тавассути рақамгузорӣ меомад, хуб мебуд. 3) Тарҷумаи русии фишурда ҳам, бо он ки дар сатҳи матлуб ва илмӣ мебошад, ҷо-ҷо бознигарӣ меҷаҳад. Мисол саҳифаи 12, 13 (шеър).

Муқарризони ғайрирасмӣ дар баробари муайян кардани баъзе эроду нуқсонҳои автореферати диссертатсия (тоҷикӣ ва русӣ) аҳамияти ҷанбаҳои назариявӣ амалӣ ва навоари кор, инчунин, дастовардҳои илмӣ муаллифи диссертатсияро таъкид карда, ўро барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик сазовор донистаанд.

Шӯрои диссертатсионӣ қайд мекунад, ки унвонҷӯ Бобочонова Мадина Ҳайдарҷонова тавбаам бо иҷро кардани таҳқиқоти илмӣ бо истифода аз назарияҳои маъмул ва равишҳои илмӣ-таҳқиқотии расмшуда дар мисоли образи Темурмалик ба таҳлилу таҳқиқи таҳаввули симои шахсияти таърихӣ дар адабиёти тоҷик пардохта, қори илмӣ аз нигоҳи адабиётшиносӣ арзишмандро ба анҷом расонидааст. Таҳқиқи масъалаи мазкур дар асоси матни осори бадеиву таърихӣ, мансуру манзум ва драмавии марбут ба шахсият ва қорномаи Темурмалик ва таҳаввули симои ӯ бори аввал аз нигоҳи интиқодӣ дар адабиётшиносии тоҷик таҳқиқ шудааст.

Муайян кардани вобастагии инъикоси симои шахсиятҳои таърихӣ ба дигаргуниҳои замон ва тақомули масоили худогоҳӣ, рушди осори таърихӣ ва ҷойгоҳи Темурмалик дар он, баррасии осори марбут ба Темурмалик аз назари ҷинс ва жанрҳои адабӣ, муайян кардани осори адабии марбут ба шахсияти Темурмалик аз назари замон ва макони таълиф, баррасии ҷойгоҳи осори таърихӣ асримиёнагӣ ба унвони сарчашмаҳои муътамади осори бадеӣ, муайян кардани мақоми очерки таърихӣ «Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик»-и устод Садриддин Айнӣ дар рушди насри таърихӣ ва таҳаввули образи Темурмалик, баррасии таҷассуми бадеии симои Темурмалик дар осори ҳамосӣ, ғиноӣ ва драмавии тоҷик, муаррифӣ ва таҳқиқи осори адибони ҷаҳон, ки қаҳрамони марказиашон Темурмалик аст, таҳқиқи хусусиятҳои ғоявӣ ва бадеиву услубии осори таърихӣ марбут ба шахсияти Темурмалик чун нуқтаҳои асосии ҳимояшаванда **пешниҳод шудаанд**.

Дар адабиёти тоҷик симои ашхоси адабиву таърихӣ, аз он ҷумла шоирон Рӯдакӣ, Рӯбиаи Балхӣ, Маҳастӣ, Ибни Сино, Фирдавсӣ, Хайём, Камоли Хучандӣ, Туғрал, шоҳону вазирон Исмоили Сомонӣ, Балъамӣ, шӯришгарони халқӣ Ибни Муқаннаъ, Абӯмуслим, Восеъ ва дигарон зиёд офарида шудаанд ва таҷассуми бадеии бархе аз онҳо низ мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор гирифтааст. Яке аз мунаввартарин чехраҳои таърихӣ мардони муборизи Ватан симои Темурмалик аст, ки то имрӯз аз ҷониби муаррихон мавриди тавачҷуҳи хос қарор гирифта, аммо дар илми адабиётшиносӣ ҳанӯз ба ин масъала рӯҷӯ нашудааст.

Азбаски масъалаи инъикоси бадеии симои шахсияти таърихӣ хеле муҳим аст, муаллифи диссертатсия кӯшиш кардааст, ки роҷеъ ба арзиши ин образҳо ва рушди он дар адабиёти муосир, оид ба таҳаввули симои Темурмалик дар адабиёт таҳқиқот анҷом диҳад ва бурду боҳти адибонро муайян кунад. Як сабаби рӯи диссертант ба ин мавзӯ он аст, ки агар ин шахсияти таърихӣ ҳанӯз аз садаи XIV таваҷҷуҳи аҳли илму адабро ба худ кашида ва аз ин пас низ на танҳо дар адабиёти тоҷик, балки дар адабиёти халқҳои дигар низ аз образҳои шахсияти ормонии муборизи Ватан гардида бошад, аз ҷониби дигар, зиёда аз бист асаре, ки дар ин мавзӯ офарида шуд, дар ҷинсу анвои гуногуни адаби рӯи кор омада, ҳар кадом вежагии хоси худро дошт.

Аҳаммиати назариявии таҳқиқ дар он зоҳир мешавад, ки диссертатсия ба сифати нахустин пажӯҳиш ва баррасии муфассали илмӣ дар аснои таҳқиқи масъалаи таҷассуми бадеии симои шахсияти таърихии Темурмалик, таҳаввули образ ва таҷассуми он дар ҳикояву очерк, повесту роман, шеъру дoston ва осори драмавӣ ба унвонҷӯёну муҳаққиқони баъдӣ ёри мерасонад.

Дар ҷараёни таҳлилу баррасии мавзӯ осори илмиву назарии муҳаққиқони барҷастаи ватанию хориҷӣ, аз қабилӣ М. Баҳтин, Л. Я. Гинзбург, З. Г. Османова, Ю. И. Суворцев, Муҳаммадҷон Шуқуров, Атахон Сайфуллоев, Худой Шарифов, Носирҷон Салимӣ, Абдуҳолиқи Набавӣ, Маъруф Раҷабӣ, Матлубаи Мирзоюнус, Шамсиддин Солеҳов, Абдусамад Муллоев, таърихнигорон Бобоҷон Ғафуров, Назирҷон Турсунов, Лукмон Бойматов ва дигарон дар ҳалли бисёр масоили назарӣ омӯхта ва истифода шудаанд.

Дар диссертатсия аз методҳои таърихӣ-муқоисавӣ, омӯри ва татбиқи истифода шудааст.

Аҳаммиати натиҷаҳои бадастовардаи довталаб барои дарёфти дараҷаи илмӣ дар амалия ҷунин тасдиқ карда мешавад, ки мундариҷаи диссертатсияро ҷун маводи омӯзишӣ ҳангоми таълифи китобҳои дарсии мактабҳои миёна ва олии, асарҳои илмӣ ва дастурҳои таълимӣ метавон истифода кард. Дар баробари ин, диссертатсия дар таълими фанҳои таърихи адабиёти тоҷик, равобити адаби, таърихи тарҷума, назария ва амалияи тарҷумаи бадеӣ, курс ва семинарҳои таҳассусӣ, таълифи қорҳои курсӣ ва рисолаҳои хатму магистрӣ ба устодону донишҷӯён ва магистрантону аспирантони факултетҳои филологию рӯзноманигорӣ ёри расонда метавонад.

Ғоя дар асоси омӯзиш ва истифодаи афкори донишмандони ватанию хориҷӣ асоснок карда шудааст.

Дар ҷараёни омӯзиш ва таҳлилу таҳқиқ заминаҳои пайдоиш ва ташаккули симои бадеии шахсиятҳои таърихӣ дар адабиёти тоҷик, арзиши образҳои бадеии таърихӣ ва таъсири он ба рушди адабиёти бадеӣ, симои бадеии Темурмалик дар осори ҳамосӣ, ғиноӣ ва драмавии

точик ва арзиши адабии осори адабиёти ҷаҳон дар офаридани симои бадеии Темурмалик муайян шудаанд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар он зоҳир мегардад, ки ӯ дар муддати 6 сол дар баробари фаъолияти омӯзгорӣ ба ҷамъовариҳои маводи илмӣ, омӯзиши адабиёти назариявӣ, таснифи маводи гирдовардашуда ва навиштани кори илмӣ машғул гардида, дар ин самт мақолаҳо таълиф намуда, дар конференсияҳои байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ суҳанронӣ кардааст.

Унвонҷӯ муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмӣ ва илмӣ-оммавӣ мебошад, ки аз ҷумла 4 мақолаи марбут ба кор дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд.

Дар ҷаласаи Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-022 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 15 апрели соли 2021 дар бораи ба Бобочонова Мадина Ҳайдарҷонова додани дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар Шӯрои диссертатсионӣ 16 нафар иштирок доштанд, аз инҳо 4 нафар доктори илм аз рӯи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик.

Дар овоздиҳӣ 16 нафар иштирок намуд. Аз 21 нафар аъзои ба ҳайати Шӯрои диссертатсионӣ шомилбуда овоз доданд: тарафдор – 16 нафар, муқобил – нест, бетараф – нест, бюллетенҳои безътибор – нест.

Раиси Шӯрои

диссертатсионӣ, д.и.ф., профессор Раҷабов Ҳ.

Котиби илмии Шӯрои

диссертатсионӣ, н.и.ф., дотсент

Дӯстзода Ҳ.Ҷ.